

Školitelský posudek

Martin Linhart: *KSČ a politický vývoj v okrese Teplice-Šanov v letech 1945-1948.*

Bakalářská práce, strojopis. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra pomocných věd historických a archívního studia. Praha 2016, 54 s.

Práce Martina Linharta je příspěvkem k regionálním dějinám třetí republiky. Zabývá se politickým vývojem v okrese Teplice-Šanov (dnes Teplice). Autor si všímá metod, kterými se KSČ postupně snažila posilovat svůj vliv na úkor ostatních stran sdružených v Národní frontě. Výklad končí popisem únorového převratu v okrese.

Bakalářská práce je rozdělena na úvod, dvě kapitoly, z nichž první zahrnuje období 1945-1946 a druhá období 1946-1948, a závěr. Kapitoly jsou děleny na řadu podkapitol. Na konci práce autor uvádí seznam pramenů a literatury.

V úvodu autor nejprve v úvodu hodnotí zachované archivní materiály. Konstatuje, že materiál Okresního výboru (OV) KSČ v Teplicích je poměrně dobře zachován a umožňuje rekonstruovat výstavbu aparátu KSČ a jeho činnost ve sledovaném období. Dále autor využil materiály Okresního národního výboru (ONV) v Teplicích a některé materiály uložené v Národním archívu. V úvodu nicméně postrádám zhodnocení dosavadní literatury. I když si uvědomuji, že přímo k Teplicím zřejmě takováto literatura neexistuje, z odkazů uvedených v dalším textu je zřejmé, že existuje literatura k obecnějším tématům, jakými byla např. otázka postoje KSČ k předválečným členům KSČ německé národnosti. Považoval bych také za seriózní, kdyby se autor alespoň zmínil o tom, že již v minulosti napsal diplomovou práci na Ústavu českých dějin FF UK na podobné téma, týkající se ovšem okresu Ústí nad Labem¹, a v rámci zhodnocení literatury provedl stručnou komparaci obou okresů. Pokud pomineme absenci zhodnocení dosavadní literatury, je možné pramennou základnu považovat za celkem vyhovující.

V I. kapitole se autor věnuje konci druhé světové války a osvobození, situaci na Teplicku v květu 1945, systému národních výborů a obnovení a rozvoji okresní organizace KSČ v Teplicích. V okrese Teplice-Šanov, tak jako všude v severních a severozápadních Čechách, převládalo až do roku 1946 německé obyvatelstvo, a to také tvořilo podstatu členské základny předválečné KSČ. Okresní národní výbor byl v květnových dnech roku 1945

¹ Linhart, Martin: *KSČ a politický vývoj v okrese Ústí nad Labem v letech 1945-1948.* Diplomová práce, strojopis. ÚČD FF UK, Praha 2014.

v Teplicích ustaven z místních Čechů, kteří zde za války zůstali, a německých antifašistů. Tento ONV byl však terčem kritiky nově příchozích komunistů z vnitrozemí, kteří mimo jiné kritizovali účast německých antifašistů v ONV. Účast Němců v národních výborech byla ostatně krátce na to ministerstvem vnitra zakázána. Pod záminkou, že počet Čechů je v okrese malý a nestačí na vytvoření ONV, byl ONV rozpuštěn a 2. června nahrazen Okresní správní komisí (OSK). Předsedou se stal sociální demokrat Karel Primas, dále byli členy čtyři členové KSČ, další dva sociální demokraté a jeden národní socialista.

KSČ na Teplicku byla organizována v první fázi po osvobození z předválečných členů strany, k nimž se připojovali komunisté došli z vnitrozemí a noví členové získaní z řad nově příchozích Čechů. Přesné datum založení organizace v Teplicích neznáme. Z podnětu sekretariátu ÚV KSČ vznikly v severozápadních Čechách nejprve tři krajské organizace, a to v Mostě, Děčíně a Ústí nad Labem, které byly později sloučeny do jedné stranické krajské organizace. Okres Teplice-Šanov sice nejprve spadal organizačně pod krajský sekretariát v Mostě, už koncem května 1945 byl ale podřízen krajskému sekretariátu v Ústí nad Labem, vedeného Květoslavem Innemanem. Okresní výbor KSČ do konce června 1945 řádl 27 místních a závodních organizací. Zakladatelské období KSČ v okrese skončilo 24. června 1945 první okresní stranickou konferencí. Počet členů KSČ v Teplicích činil tehdy asi 400 členů, ale k 7. prosinci již bylo v okrese Teplice 3 647 členů a před volbami v květnu 1946 asi 5 600 členů (s. 26).

Po organizační stránce naráželo přijímání členů na problémy, neboť osoby německé národnosti směly být do KSČ přijímány jen tehdy, pokud ovládaly český jazyk a jejich přijetí nevyvolávalo odmítavé reakce v místě jejich bydliště. Sama KSČ o Němce nestála, a to dokonce ani o předválečné členy strany. Bylo jim doporučováno, aby se raději sami vystěhovali do Německa. Sami němečtí antifašisté ostatně zpravidla neměli zájem v pohraničí zůstat, protože vystěhováním většiny obyvatelstva se zpřetrhaly jejich osobní vazby a v podmínkách všeobecných protiněmeckých nálad pro ně nebylo ani lidsky jednoduché zůstat ve svých původních bydlištích. Kromě toho – i když jim bylo ponecháno státní občanství – neměli volební právo do Ústavodárného národního shromáždění a nemohli se politicky nijak angažovat. Přitom KSČ potřebovala poměrně velký počet osob k obsazení míst v národních výborech a místních správních komisích i dalších orgánech státní správy. Přes tyto problémy se komunistům podařilo rychleji než ostatním stranám vybudovat na Teplicku úplnou organizační strukturu včetně sítě místních a závodních organizací.

Závěr kapitoly se týká voleb do Ústavodárného národního shromáždění 26. května 1946. KSČ v okrese Teplice-Šanov získala 45,7%, Československá sociálně-demokratická

strana dělnická (ČSSD) 27,7%, Československá strana národně-socialistická (ČSNS) 20,7% a Československá strana lidová (ČSL) 5,6% hlasů.

Druhá kapitola se týká problematiky obsazování pozic v okresní a místní samosprávě. Podle výsledků voleb do ÚNS byly v celém státě rekonstruovány národní výbory všech stupňů, protože ty se v roce 1946 nevolily (první volby do národních výborů se uskutečnily až v roce 1954). I když v okrese Teplice KSČ zvítězila, výsledky byly pro komunisty zklamáním, protože ve všech okresech pozdějšího ústeckého kraje získala KSČ nadpoloviční většinu hlasů. Na druhém místě skončila ČSSD, která prosadila do funkce předsedy ONV přes odpor KSČ svého kandidáta Karla Primase, dosavadního předsedu okresní správní komise (OSK). Za to ale musela KSČ ustoupit v otázce počtu přenechaných referátů. Jednání o koalici v ONV mezi KSČ a ČSSD skončila neúspěchem. V plénu ONV bylo rozdělení křesel následující: KSČ získala 17 křesel, ČSSD 10, ČSNS 7 a ČSL 2. Jednotlivé referáty byly ale rozděleny takto: KSČ 5, ČSSD 2, ČSNS 3 a ČSL 1. V okrese Teplice tak byli sice komunisté v plénu ONV v menšině, avšak v radě obsadili relativně nejvíce míst. Hlavní politický zápas se odehrával mezi komunisty a sociálními demokraty.

Autor ukazuje, jak KSČ postupně upevňovala své pozice na úkor ostatních stran. Ve snaze získat podporu zemědělců (přistěhovalců) se KSČ zasadila o levný příděl půdy konfiskované Němcům a před volbami slavnostně odevzdávala rolníkům dekrety o půdě. Po volbách se snažila upevnit v okrese politické a hospodářské pozice. Pokusila se opakovaně odstranit sociálního demokrata Primase z funkce předsedy ONV a nahradit jej vlastním kandidátem. K tomu měla sloužit aféra kolem údajné zpronevěry zboží propadlého ve prospěch státu uloženého ve skladu bývalé Nationalsozialistische Volkswohlfahrt (NSV), jehož se měli dopustit někdejší členové OSK. Komunističtí členové ONV v Teplicích žádali, aby předseda ONV Primas odstoupil a vyjádřili mu nedůvěru, avšak ostatní členové předsedu podpořili a tak většinou jednoho hlasu ve funkci zůstal. Linhart dále popisuje pokus komunistů ovládnout hospodářsky důležitou funkci ředitele SČE, tedy Středočeských elektráren. Tu zastával sociální demokrat Jaroslav Kořán, dosavadní ředitel Městských podniků v Teplicích, které byly znárodněny, sloučeny s inspektorátem Severočeských elektráren v okresní správu Středočeských elektráren a ta podřízena krajskému ředitelství v Podmoklech. Komunisté hodlali nátlakem odborů a případnou stávkou dosáhnout odstranění Kořána. Kořán se měl totiž podle plánu ČSSD stát ředitelem nově vzniklé okresní správy v Teplicích, zatímco komunisté jej chtěli nahradit vlastním člověkem. Linhart zde ukazuje, jak KSČ posilovala své pozice v průmyslových podnicích pod národní správou, resp. ve znárodněných podnicích prostřednictvím odborů (Revoluční odborové hnutí – ROH), které

byly sice formálně jednotné a nadstranické, ale ve skutečnosti je většinou kontrolovali komunisté.

V okrese Teplice nakonec na podzim 1947 došlo k dohodě KSČ a ČSSD o spolupráci a to za podmínek výhodných pro KSČ. Tím padl antikomunistický blok. Komunistům se sice nepodařilo až do únorového převratu získat přes veškerou snahu funkci předsedy ONV, avšak je pravděpodobné, že v nové situaci se pro ně tato otázka stala podřadnou. Únorový převrat situaci samozřejmě zásadně změnil. Již 21. února 1948 byl učiněn pokus o ustavení Okresního akčního výboru Národní fronty (OAV NF), který se pro technické obtíže nakonec definitivně ustavil 23. února. Účast na manifestační stávce 24. února byla téměř stoprocentní. 25. února OAV NF doporučil předsedovi ONV primasovi odvolání národních socialistů Neumann a Hejska a lidovce Hrušky z funkcí referentů v radě ONV, což bylo schváleno na schůzi rady 27. února. Nekomunistické strany již byly v naprostém rozvratu a proti rozhodnutí se nestavěly. 28. února OAV NF rozpustil okresní organizaci ČSNS a několik spolupracujících národních socialistů bylo uznáno za novou „očistěnou“ organizaci této strany. 3. března se situace opakovala u okresní organizace ČSL

V závěru autor shrnuje své poznatky. Na počátku se komunisté soustředili na vybudování stranického aparátu. Včasným založením stranických organizací v závodech i obcích si zajistili dobré výchozí pozice oproti ostatním stranám. Po volbách v květnu 1946, které pro KSČ nedopadly v Teplicích úplně podle představ KSČ, se komunisté soustředili na rozbití antikomunistického bloku v plénu ONV, což se jim na podzim 1947 skutečně podařilo.

Linhartova práce je dobrou sondou do poválečného vývoje v pohraničí a příspěvkem k dějinám třetí republiky. Je napsána se znalostí věci na základě původních archivních pramenů a dobového tisku. Věcné chyby jsem v práci nezjistil, avšak na s. 9 je drobná nepřesnost. V československo-sovětské smlouvě podepsané v Moskvě 12. prosince 1943 se nehovoří o sovětské podpoře československému požadavku na vysídlení Němců a Maďarů z Československa. O této záležitosti sice Beneš v Moskvě jednal, avšak podporu získal pouze ústně.

Závěr: práce splňuje požadavky kladené na bakalářskou práci. Jako nedostatek ale považuji skutečnost, že autor neprovedl komparaci se situací v okrese Ústí nad Labem, který již dříve zpracoval podobným způsobem. Nemohu také opominout skutečnost, že autor je již vystudovaným historikem a při psaní diplomové práce na ústavu českých dějin získal patřičné zkušenosti. Očekával bych proto, že práce bude mít větší rozsah, než běžná bakalářská práce a bude zde ve větší míře využita odborná literatura, týkající se např. excesů proti německému obyvatelstvu, o nichž se autor zmiňuje (vhodné by bylo využít např. údajů z práce Tomáše

Staňka „persekuce 1945“, Praha 1996). Z uvedených důvodů (nedostatečné využití literatury a neprovedení komparace) práci proto **doporučuji** přijmout k obhajobě a navrhuji hodnotit ji stupněm „velmi dobře“.

V Praze, 8. září 2016

prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc.